

VEREJNÉ LICENCIE CREATIVE COMMONS

V akademickom prostredí čoraz viac a zreteľnejšie rezonuje problematika **otvoreného prístupu (open access „OA“)** k publikovaným výsledkom vedy a výskumu, osobitne toho, ktorý sa financuje z verejných zdrojov. OA pre koncového používateľa (čitateľa) znamená **okamžitý, bezplatný a neobmedzený prístup** k publikáciám, ale aj k výskumným dátam. Sme zvyknutí, že publikované výstupy vo forme článkov z časopisov či vedeckých monografií sú autorskými dielami a ako také podliehajú právnej ochrane podľa autorského práva.

Autorské právo zahŕňa výhradné osobnostné práva (neprevoditeľné) a výhradné majetkové práva. **Autor má právo použiť svoje dielo a právo udeliť súhlas na použitie svojho diela.**

Použitím diela je najmä:

- spracovanie diela
- spojenie diela s iným dielom
- zaradenie diela do databázy (zborník, časopis, antológia...)
- vyhotovenie rozmnoženiny diela
- verejné rozširovanie originálu diela alebo jeho rozmnoženiny
- uvedenie diela na verejnosti.

Všeobecne platí, že štandardne je na použitie autorského diela potrebný súhlas autora, resp. držiteľa majetkových práv (pozn.: majetkové práva autora k zamestnaneckému dielu vykonáva vo svojom mene a na svoj účet zamestnávateľ, ak nie je dohodnuté inak.), pokiaľ neexistuje nejaký zákonný dôvod na použitie bez takéhoto súhlasu (napr. citácia diela, použitie diela pre súkromnú potrebu). Súhlas na použitie diela sa **robí licenčnou zmluvou** a obvykle za odmenu, i keď sa zmluvné strany môžu dohodnúť na bezodplatnom udelení licencie. Otvorený prístup, ako to už z názvu vyplýva, naopak predstavuje voľný, slobodný prístup ku chránenému obsahu. I keď otvorený prístup so sebou neprináša povinnosť uhrádzať licenčnú odmenu, neznamená to, že by neexistovali žiadne povinnosti pre toho, kto dielo použije. V zahraničnej praxi sú preukázateľné prípady, kedy súdy rozhodovali o porušení autorských práv, na diela sprístupnené pod verejnou licenciou.

Verejné licencie nie sú v rozpore s autorským právom, práve naopak, možno ich aplikovať práve preto, že autorské právo existuje. Nie je to alternatívny systém, stále ide o tradičné ponímanie autorského práva. Termín copyright © je známy. Znamená, že jeho držiteľ si ponecháva všetky práva vo vzťahu k dielu. Stretávame sa však aj s výrazom „copyleft“, teda že iba niektoré práva sú vyhradené (nositeľ práv sám rozhoduje, ktoré práva si ponechá).

Verejné licencie v Slovenskej republike je možné používať. Zaviedla ich už novela Autorského zákona v roku 2013 tým, že odstránila povinnosť uzatvárať licenčnú zmluvu písomne. V platnom **zákone č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon** v znení zákona č. 125/2016 Z. z., 215/2018 Z. z. a 306/2018 Z. z. je použitie verejných licencií uvedené v § 76:

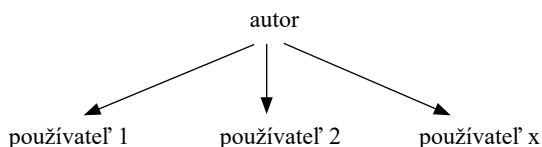
„(1) Autor môže ponúknuť udelenie licencie aj právnym úkonom smerujúcim voči neurčitým osobám. Konanie, z ktorého možno vyvodiť súhlas s podmienkami licencie, je prijatím takejto ponuky.

(2) Autor môže udeliť nadobúdateľovi licenciu podľa odseku 1 výslovne aj na spôsob použitia diela, ktorý nie je v čase uzavretia licenčnej zmluvy podľa odseku 1 známy.

(3) Licenciu podľa odseku 1 možno udeliť len ako nevýhradnú a bezodplatnú a nemožno ju vypovedať.

(4) Ustanovenia § 19 ods. 1 a 4 a § 65 až 69 sa na licenciu udelenú podľa odseku 1 použijú primerane.“

Čo to v praxi znamená? Tradičná licenčná zmluva je dvojstranný právny akt medzi držiteľom majetkových práv na jednej strane a nadobúdateľom na druhej strane. **Princípom verejnej licencie je, že autor/držiteľ udelí súhlas s použitím diela bližšie neurčenému okruhu osôb, pričom zmluvný vzťah nastáva použitím diela spôsobom, ktorý licencia predpokladá.** Dochádza k uzatvoreniu určitej formy nepísomnej licenčnej zmluvy len na základe toho, že druhá strana sa zachová podľa podmienok, ktoré sú licenciou stanovené.

Ide o špeciálnu právnu úpravu najmä pre potreby udeľovania súhlasu **na použitie diela v online prostredí**, keď okruh potenciálnych používateľov nie je vopred určený. Autor ponúkne udelenie licencie a prijatie ponuky nadobúda účinnosť v okamihu konania nadobúdateľa, z ktorého možno vyvodiť jeho súhlas s podmienkami licencie, a to bez oboznámenia navrhovateľa, keďže to nie je v praxi reálne možné. Keďže licencia smeruje k neurčitému okruhu osôb, nie je možné udelenie výhradnej licencie a rovnako nie je možné, aby bola odplatná.

Existuje niekoľko príkladov verejných licencií, napr. GNU GPL, BSD, EUPL a i., ktoré sa používajú na rôzne typy chránených diel (napr. na publikácie, na softvéry). Teoreticky si každý autor môže sám nastaviť a napísať svoju verejnú licenciu a uplatniť ju na svoje diela; riskuje však, že podmienky licencie nebudú všeobecne známe, teda nikdy nedosiahne univerzálnosť už zaužívaných licencií (otázka efektívnosti).

Azda najznámejším verejnými licenciami vhodnými pre otvorené sprístupňovanie publikácií sú licencie Ceative Commons (CC).

Creative Commons³ je nezisková, celosvetovo pôsobiaca organizácia, ktorá od roku 2001 umožňuje šírenie a používanie výsledkov tvorivej duševnej činnosti, poznatkov a vedomostí.

Licencie CC

- poskytujú jednoduchý a štandardizovaný spôsob udelenia súhlasu na používanie
- licenčné podmienky, resp. práva a povinnosti používateľa sú graficky vyjadrené pomocou jednoduchých **piktogramov**, ktoré vychádzajú zo štyroch základných prvkov:

CC BY

CC BY-SA

CC BY-ND

CC BY-NC

³ Pozri: <https://creativecommons.org/> Slovensko: <https://sk.creativecommons.org/>

BY	Attribution	povinnosť uviesť autora	autor alebo iný nositeľ práv udeľuje používateľom súhlas na vyhotovovanie rozmnoženín, verejné rozširovanie, verejné vystavovanie a spracovanie (vytvorenie odvodeného diela) za predpokladu uvedenia mena autora/iného nositeľa práv
NC	Noncommercial	zákaz používať dielo komerčne	autor alebo iný nositeľ práv udeľuje používateľom súhlas na vyhotovovanie rozmnoženín, verejné rozširovanie, verejné vystavovanie a spracovanie (vytvorenie odvodeného diela), avšak len na nekomerčné účely
ND	No Derivative Works	zákaz vyhotovovania odvodených diel	autor alebo iný nositeľ práv udeľuje používateľom súhlas na vyhotovovanie rozmnoženín, verejné rozširovanie, verejné vystavovanie, avšak len v pôvodnej podobe; neudeľuje sa súhlas na vytváranie odvodených diel (spracovanie)
SA	Share Alike	povinnosť zachovať (rovnakú) licenciu	autor alebo iný nositeľ práv udeľuje používateľom súhlas na verejné rozširovanie odvodených diel alebo iných predmetov ochrany, avšak len za predpokladu aplikácie identickej licencie Creative Commons pre odvodené diela

Zdroj: http://itlib.cvtisr.sk/archiv/2013/3/licencie-creative-commons-nastroj-pre-open-access.html?page_id=2520

Za piktogramami sú, samozrejme, skryté podrobné licenčné podmienky, ktoré si používateľ diela môže nájsť:

- legal code⁴ – právnické formulácie (6 strán)
- human readable deed⁵ – jednoduché slovné formulácie (cca 1 strana)
- machine readable metadata⁶ – umožňuje to, že diela, ktoré sú takto licencované, môžeme v elektronickom prostredí internetu nájsť

Otvorený obsah sa zvykne charakterizovať skratkou **4R** – **reuse** (právo opakovane používať obsah v jeho nezmenenej podobe), **revise** (právo adaptovať, modifikovať, spracovať a meniť obsah), **remix** (právo kombinovať originálny a revidovaný obsah s iným obsahom, aby sa vytvorilo niečo nové) a **redistribute** (právo zdieľať rozmnoženiny originálneho obsahu, ako aj zmenený obsah s inými používateľmi).

Kombináciou základných prvkov CC si môže každý autor podľa svojich potrieb a predstáv zvoliť **predpokladaný rozsah obmedzenia svojich autorských práv** a uplatniť šesť druhov licencií:

⁴ https://sk.creativecommons.org/?page_id=893

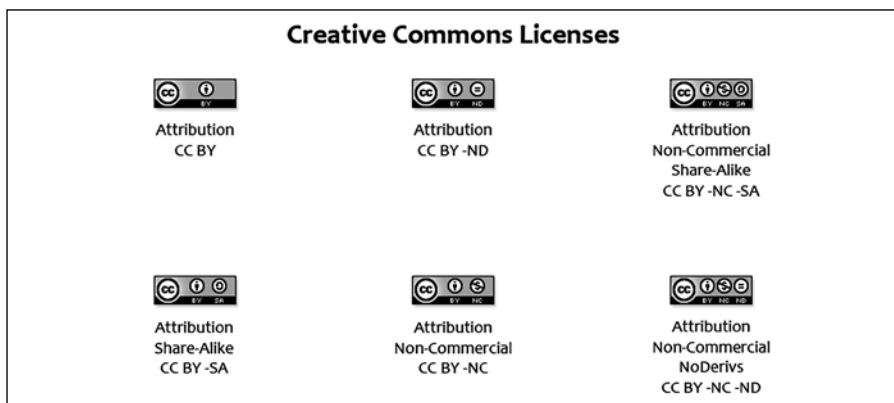
⁵ <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.cs>

⁶ <https://search.creativecommons.org/>

CC - BY			
CC - BY - SA			
CC - BY - ND			
CC - BY - NC			
CC - BY - NC - SA			
CC - BY - NC - ND			

Výhody používania licencií CC:

- jednoduchosť a prehľadnosť: sú univerzálne **zrozumiteľné** - piktogram – na prvý pohľad vidieť, čo s takto označeným dielom môžeme robiť, a je jedno, v ktorej krajine a akom jazyku sa použije;
- medzinárodný aspekt: CC 4.0 sú **univerzálne** – nie sú portované, teda neupravujú sa nijako v rámci národného právneho systému, ide len o preklad;
- flexibilita pri výbere vhodnej licencie;
- možnosť optimalizácie na webové vyhľadávanie (pomocou technického kódu vloženého do digitálneho dokumentu);
- v slovenskom prostredí odporúčanie vlády SR, či podmienka grantových agentúr.

Pri výbere správnej licencie CC pre predmet použitia (typ diela) a spôsob použitia môžu autora viesť nasledujúce otázky:⁷

1. Súhlasíte, aby ľudia **pozmeňovali alebo upravovali** Vašu prácu?

- Odpoveď **NIE**
- ak chcete umožniť použitie na komerčné účely
- ak iba na nekomerčné účely
- Odpoveď **ÁNO** – **chod'te ďalej na otázku č. 2**

2. Chcete **limitovať** spôsob, akým môžu byť **pozmeňované diela licencované**?

- Odpoveď **NIE**:
- ak chcete umožniť použitie na komerčné účely
- ak iba na neobchodné účely
- Odpoveď **ÁNO** – **chod'te ďalej na otázku č. 3**

3. Chcete **umožniť** použitie na **obchodné účely**?

- Odpoveď **NIE**
- Odpoveď **ÁNO**

⁷ Pozn.: Obrázky sú dostupné na: <https://creativecommons.org/licenses/> [cit. 2019-06-14]

Publikáciu označíme verejnou licenciou CC v analógovom a offline prostredí vložení textu alebo použitím piktogramu v dokumente a v online prostredí vložení vygenerovaného HTML kódu, ktorý vygeneruje stránka <https://creativecommons.org/choose/> na web stránku, kde zverejňujeme dielo. Príklady, ako označovať zdroj a licenciou, je možné nájsť na stránkach https://wiki.creativecommons.org/wiki/Best_practices_for_attribution#This_is_an_ideal_attribution.

Na záver je dôležité pripomenúť, že nie každá verejná licencia CC je rovnako **otvorená**. Aký typ verejnej licencie má byť použitý v dokumentoch, ktoré musia byť zverejnené v OA režime, aby boli uznané ako otvorene prístupné, môže určiť aj grantová agentúra. Najotvorenejším typom, ktorá je určite **vhodná pre OA**, je licencia **CC BY**.

Použité zdroje:

- ADAMOVIÁ, Zuzana – BEDNÁRIK, Richard. *Verejné licencie a ich obchodné využitie* [online]. 27.7.2014 [cit. 2019-06-14]. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=6WRk_-Dr7zc. Licensed under: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>
- BEDNÁRIK, Richard. Creative Commons 4.0 a možnosti ich využitia. In *ITlib: informačné technológie a knižnice*, 2014, roč. 18, č. 4, s. 36-40 + s. 4. ISSN 1335-793X. Dostupné na: http://itlib.cvtisr.sk/buxus/docs/Obalka%20a%20strany%20ITlib%20_2014.pdf

Andrea Doktorová, Ústredná knižnica SAV